

УДК 811.133

С.О. Швачко, О.А. Шуменко

Сумський державний університет

ОСЛОВЛЕННЯ АКсіОЛОГіЧНИХ ПАРАМЕТРІВ ДЕНОТАТІВ НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО ДИСКУРСУ

У роботі осмислюються лінгво-когнітивні аспекти параметричного оцінювання референтів (**об'єкт дослідження**) на матеріалі слів англomовного дискурсу (**предмет дослідження**). Фокусується увага на кількісних словах-номінаціях понять Багато, Мало. Актуальність теми об'єктивується новизною поставленої проблеми, її малодослідженістю, зростаючим інтересом учених до ідентифікації системно-функціонального буття досліджуваних об'єктів. У статті питання Ніщо сьогоденного буття представлено у лінгвістичній картині світу. Емпіричні факти свідчать про скалярні вектори пізнання процесу, про категоризацію пізнаних феноменів засобами англійської мови. Характер останніх зумовив вибір адекватних методів аналізу, а саме: дистрибутивного, компонентного, дискурсивного, концептуального. **Мета** статті полягає у систематизації засобів позначення параметричних оцінок в англomовному дискурсі.

Ключові слова: лінгво-когнітивні аспекти, параметричні оцінки, поняття «багато», «мало», англійська мова.

В статье исследуются лингво-когнитивные аспекты слов в качестве оценивания результатов познания. Фокусируется внимание на номинациях понятий Много :: Мало в английском дискурсе. В статье актуализируется проблема Ничто в лингвистической картине мира. Эмпирические факты верифицируют скалярный характер номинаций референтов в английском языке. Выбор методов объективируется природой референтов, а также тенденциями современной методологии, т.е. дистрибутивным, компонентным, дискурсивным и концептуальным анализами. Цель работы состоит в упорядочивании лингвистических средств оценивания параметрических характеристик денотатов в англоязычном дискурсе.

Ключевые слова: лингво-когнитивные аспекты, параметрические оценки, понятия «Много», «Мало», английский язык.

The article in question deals with the linguocognitive aspects of words, the way they assess results of cognition. Attention is being focused upon nominations of notions "many/much" :: "few/little". The article considers the problem of Nothing in terms of linguistic picture of the world. Empiric facts verify the scale nature of the assessment units in the English discourse. The methods used in the paper are being objectivized by the nature of investigated referents and tendencies in modern methodology, i.e. distributional, componential,

discursive and conceptual analysis. Perspective vistas are being considered. The goal of investigation is aimed at taxonomy of linguistic nominations – assessing quantitative markers of cognitive proceedings.

Key words: *linguocognitive aspects, parameter assessment of English denotates, notions “many/much”, “few/little”, the English language.*

Постановка проблеми. Проблема пізнання та оцінювання його результатів має міждисциплінарний характер та глибоке філософське коріння. Вічною є триада бути чи не бути, пізнавати чи не пізнавати, статус людини у пізнавальному процесі. Аналіз лінгвального матеріалу свідчить, що в словах омовлюються кількісні та якісні характеристики референтів. Характер пізнання залежить від поставленої мети, методів та суб'єктів дослідження. Погоджуємося з Л. Виготським, що в кожному слові є мікрокосм свідомості. Саме тому і фокусується в роботі увага на дослідженні лінгво-когнітивних аспектів чинників *багато /мало*.

Слова не тільки називають речі, позначають поняття, але й оцінюють позначуване (денотати) кількісними / якісними маркерами. Слова семантизують аксіологічні параметри синкретично (інформуючи, оцінюють), або – однозначно (тільки оцінюють). Кількісні параметри омовлюються в мовленнєвому модусі точно, приблизно та невизначено. Базовими є числівники та дименціональні слова [2]. На вертикалі мови семантизація кількісних характеристик омовлюється гетерогенно – на усіх рівнях мови, від морфемного до фразеологічного. Спільним при цьому є те, що кількісні маркери вказують на результати оцінювання денотатів – відповідно дискретних або недискретних. Кількісні слова поспіль трансформуються у якісні маркери або *спустошуються*. Пор. феномени гіперболізації, деквантифікації, стилістичного контрасту. Наприклад, англ. *seven wonders*, укр. *сто вовків знались*. Від рангу числівників (низького чи високого), назви малих чи великих чисел залежить семантика фразеологізмів та позначення ними понять *мало* або *багато*. Пор.: укр. *сказати два слова, тисячу раз тобі говорили*. Реалізація аксіологічних сем має шкалярний характер (англ. *scale*). Процес пізнання відбувається сукцесивно на векторі *нічого не пізнано* → *мало пізнано* → *дещо пізнано* → *чимало (багато) пізнано* → *все (ідеально) пізнано*. Пізнання як ментальний процес знаходить своє омовлення. Звернення до емпірії модусів мови – мовлення – мовленнєвої діяльності об'єктивує наявність кластерів семіотичних одиниць на позначення *Мало* або *Ббагато*. Значущість цієї тези зафіксовано в англійському виразі *use*

soft words but hard facts. Категоризація концептів мотивує лінгво-когнітивну еволюцію номінативних та комунікативних одиниць. Базовою у задіяних концептах є діада англ. *a few/little :: many/much*. Їх однойменні семи слугують критерієм співвіднесення мовних одиниць із лексико-семантичними полями *Мало* та *Багато*. Лексична відсутність зазначених маркерів об'єктивує наявність імпліцитної вербалізації оцінок.

Граматичні засоби позначення відповідних понять пройшли у мові процес делексикалізації інволюції від повнозначних лексичних вихідних форм до синтаксичних формантів [3]. Це явище ілюструється статусом прийменників, сполучників, вигуків та граматичних денумеральних дублетів *-teen, -ty (<ten)* [2]. Дієвим є і зворотній процес, повернення до повнозначного слова. Пор. англ. *in her teens, teeners, twins*. Полярні напрямки цих процесів є інгерентними в словосполученнях несерйозного та нестандартного ґатунку. Пор. англ. *the more we know – the more we forget, the more we forget – the less we know*.

Вкраплення в шкалярне омовлення результатів пізнавального процесу свідчить про те, що пізнання – це вічний ментальний процес, білі плями якого відкриті для делакунізації, для поглиблення теорії наукової картини світу. Ідея Небуття, Відсутності, Ніщо не закрита для лінгвістичного пошуку, розкриття таїн об'єктивного світу. Дієвим є принцип не знаємо → пізнаємо → ословлюємо.

Оцінювання предметів у процесі спілкування відбувається шляхом мовних одиниць, зареєстрованих у словниках та в пам'яті носіїв мови, а також – шляхом використання інновацій, що з'являються у нестандартному образі. Поява номінацій *Багато* та *Мало* в епідигматичному домені є вельми валоративною для осмислення тенденцій розвитку топікових парадигм, процесів еволюції та інволюції, конвергенції та дивергенції, дієвості законів антропоцентризму, динамізму та адаптивності. Діючими та універсальними залишаються закони синергетики («співпраця» – паттерни самоорганізації та самоконтролю). Діахронічні вкраплення в епідигматику є релевантними для семантичного та формального девіаційного буття об'єктів. Номінативні одиниці (НО) представлені у мовному модусі двома групами – назвами предметів та понять. НО кожної із них мають альтернативний статус творення або перцепції, але при цьому обов'язковим є використання прецедентного досвіду носіїв мови. Явище мовного синкретизму (різновиди від бісемії до полісемії)

свідчить про те, що семантичне буття кожного слова в процесі своєї еволюції девіюють в іншу семантичну нішу. Ретроспективне буття кожного слова «вітає» нове призначення, а це потребує коментування та тлумачення. Коли сема слова нігілюється, нове значення стає узуальним, а з часом – стабільним. При цьому старе значення може зникати, архієзуватися, лакунізуватися, а діяхронічні вкраплення нагадують про зв'язок цивілізацій. Зв'язок часів цивілізації є вельми значущим для експлікації лінгво-когнітивних процесів. Експерти епідигматики відкривають родзинки лінгво-когнітивного буття мовних одиниць, але при цьому лакунарність не зникає. Буття у мові відбиває буття думки. Але думка, як хмара, не завжди падає рясним дощем. У лінгвістичній науці скриті білі плями є вічними об'єктами творчого пошуку. Сага про ніщо, про білі плями, про пусті клітини є топіковою, особливо – у дефініціях аутентичних словників. Дефініції не є завжди останньою інстанцією експлікації.

Поняття *Мало /Багато* розкриваються у лінгвістичному аналізі за допомогою їх маркерів на морфемному, лексичному, граматичному, фразеологічному рівнях мови. Пор. англ. *bluish, fiftyish, sweetish, milliard, coward, booklet, fearless, polyglot, minitext, polysemy, underdo, overvalue*. Афікси на позначення *Мало /Багато* мають різні етимологічні витоки та прояви у мовних підсистемах. Поліаспектність зазначених маркерів гідна уваги лінгвістів, зацікавлених у проблемах *Ніщо, Дещо, Мало, Багато*.

Вихідна лексична одиниця в дериватах-новоутвореннях з афіксами та іншими морфемами змінює свій семантичний дизайн. Пор. англ. *to underdo – to overdo, many sided – few sided, to overcook – to undercook, to undervalue – to overvalue*. У цьому паттерні народжується новий кластер антонімічного ряду: вторинні утворення модифікуються та покидають «батьківську хату». Доречним є приклад із лексемою *hard*, яка протиставляється лексемі *hardly*: вихідна форма позначає позитивне значення, а похідна, дистантуючись, виражає негативне відношення. Оцінні значення є адгерентними до основних значень (інформативних). Синкретизм доречно актуалізується у малих текстах на позначення несерйозного коментування, гри словом або ситуацією. «Комфортно» почувають себе маркери неґації при створенні комічного ефекту в неочікуваному контрастивному порівнянні.

- *What is that – that has no eyes yet sees? (potato)*
- *He who can – does, he who cannot – teaches (B. Shaw)*
- *We never know the value of water till the well is dry.*

- *Didn't I meet you in Tolerado? – No, I never was in Tolerado.*
- *Neither was I. It must have been to other fellows.*
- *I don't feel well.*
- *Where don't you feel well?*
- *In your class.*

You can't sleep in my class.

- *If you didn't talk so loud , I could.*

Причетним до стилістичного феномена є оксиморон, що ословлює об'єкт неочікувано. Пор. англ. *low skyscrapers, horribly beautiful, sweet sorrow, poor millionaire, crying silence, littlest great man, darkly pure, open secret, sun weather friend, worst friend, uncrowded crowd*. Асемантична валентність генерує й стилістичний засіб літоти, яка омовлює компоненти *Мало*, зменшення шляхом словесної образності [3].

Експліцитні та імпліцитні засоби контрасту є вельми фреквентивними: англ. *hope is a good breakfast but is a bad supper (Bacon). A rich man is nothing but a poor man with money (G. Mencken). Discontent is the first step in the progress in a man or nations (O. Wilde). When it is not necessary to change it is not necessary to change (West). We can't make you rich but we guarantee to keep you well heeled (unauthorized). Nothing is worth doing except when the world says it is impossible (O. Wilde).*

Релевантними до Ніщо є саги про його «побратимів»: укр. *Дещо, Щось*, рос. *Нечто, Некогда, Негде*, англ. *Something, Certain*.

Григорій Сковорода залишив афоризм (релевантний до нашої проблеми): *Тілом ми – ніщо, але думкою – щось та ще й велике*. Таким чином, Небуття не завжди інертне явище або – безатрибутне, безформенне, безденотатне, без перспективи на пошук. Небуття помалу зникає у пізнавальному процесі, що іде вічно та поетапно, вертикально та лінійно. Доказом слугує процес омовлення того, що пізнано (частинку небуття). Наявність символів + / - / ~ об'єктивує аспекти відкриття «чорної скриньки». Процеси пізнання та омовлення оцінювання засвідчують, попереджують про те, що непізнане зникає. Лакунарні місця у пізнавальному процесі розкриваються, делакунізуються, мінімізуються та розширяють простір для подальшого пошуку.

Білі плями (лакуни) позначаються частиномовно синтаксичними, номінативними одиницями, як і личить модусу мовлення. У мовленнєвій практиці лакуни мають і невербальні позначення, що потребує уваги дослідників.

Осмилення поняття Ніщо (та адгерентних понять Дещо, Щось) сприяє не тільки ідентифікації нового лексикону відповідних мовних секторів, але й розумінню тези стосовно пізнання світу засобами категоризації в діаді мислення :: мова.

Низка релевантних маркерів Ніщо, Ніде, Ніхто, задіяні у вічному процесі, за словами Т. Г. Шевченка *І нема тому почину і краю немає*. Вивчення природи номінацій понять Ніщо, Багато, Мало препарує осмислення їх семантичного дизайну, розкриття таїн чорної скриньки, що здійснюються комплексним методом їх паспортизації, пізнавальних процесів з релевантних питань у сучасному англomовному дискурсі. Омовлення аксіологічних оцінок референтів детермінується дієвістю соціальних і лінгвальних факторів у модусах мови, мовлення та мовленнєвої діяльності [3].

Філологічний досвід свідчить, що немає незначних слів, діючими є творчі пошуки, зусилля для розуміння таїн семіотичних одиниць англійської мови для омовлення референтів дієвості соціальних та лінгвальних факторів. Валоративними залишаються принципи динамізму, адаптивності, антропоцентризму. Концептуальне бачення об'єкту дослідження базується на осмисленні досвіду лексикографів, експертів-дослідників із релевантних питань. Комплексний аналіз кластерів номінацій *Багато*, *Мало* стосується їх етимологічних витоків, лексичного та граматичного наповнення, епідигматичних тенденцій семантичних та формальних девіацій [1].

Домінантними в парадигмах *Мало* /*Багато* є лексеми: *little* / *few*, *much* / *many*. (*Much water, to swim much, to be one too many, the little small quantity, take very little pain*). Вибір цих слів в англomовних парадигмах детермінується чинником дискретності та недискретності денотатів. Кількісні ознаки притаманні як предметам, так і явищам, про що свідчать монолексемні та полілексемні одиниці типу англ. *small, little, much, little green man, Little Fox, much ado about nothing, to eat much, to think much, to have a few, but not many, many a man, many a time*.

Лексема *little* та її варіанти звучать алітеративно у секундарних одиницях типу англ. *hopeless, fearless, last but not least, Lesser Asia*. У дериватах з *-less* суфікс не зберігає квантитативної семи, що не є притаманним суфіксу *-most* (*furthermost*). Лексикографічна паспортизація досліджуваних слів презентує їх синонімічні паралелі, алоніми: ***much*** – *a great quantity, a good quantity, a lot of, great in quantity, amount, extent, degree*; ***many*** – *a lot, a large indefinite number, numerous, considerable, not few*; ***little*** – *not enough, not much, a small amount of quantity*; ***few*** – *not many, not enough, a small number of quantity*. Зазначені слова тяжіють до лексико-семантичного поля кількості, про що свідчать їх спільні алоніми (*quantity, number*), взаємоназивання (*many – not few, little – not much*), спільні

конкретизатори (*good, numerous, considerable, enough*). Ознака кількості специфічно маркується на епідигматичному векторі.

Пор. англ.: *muchness, many-sided, many-staged, fewness, little-go, littleness, the least, the many*, etc. Валоративність зазначених номінацій проявляється в процесах лексикалізації словосполучень, збільшення корпусу фразеологізмів. Наприклад: англ. **little** – *green man, Little Fox, little by little, not a little, too little, after a little, little things, from little on; least said and soonest mended; make less of something*; **much** – *much of a size, much of muchness, much of what you say, how much?, too much for me, all the more, so much the more*; **many** – *many a man, many a song, many a tongue, many a time, as many the same, as many again, one too many, how many?*; **few** – *to have a few not many* [4].

Досліджувані слова представлені у фразеологічних полілексемних одиницях типу англ. *Little things amuse little minds; Much ado about nothing; Much water has flown under the bridges since that time; Too many cooks spoil the broth; There has been many a peck of salt eaten since that time; Many a little makes a mickle, least said and soonest mended; to make less of something*.

Кількісні значення дескриптуються також синтаксичними словосполученнями типу англ. *row – a number of persons or things in a line; ruck – a number of ordinary, commonplace people or things; school – a large number of fish swimming together; scores – very many; school – a great number (esp. of fish in school); squadron – a number of large warships; stack – a large quantity (heap, a pile); superabundant – very abundant; surfeit – too much (for drink); swarm – a large number of moving creatures; thousands of – a large number; train – a number of railway coaches; unnumbered – too many to count; variety (sing.) – a number or group; volley – a number of missiles*.

Стилістичний прийом *litotes* перегукується з лексичною експліцитною парадигмою: англ. *little ways, little singer, from little up, the more you know – the more you forget, the more you forget – the less you know; the last but not least; the more haste the less speed*. Семантично близьким словам аксіоматично притаманні спільні епідигматичні вектори. Так, прикметник *small* («*little*», «*not large*») відкритий тенденціям формальних та семантичних девіацій). На відміну від *small* лексема *little* генерує граматикалізований суфіксом *-less*. Ступені порівняння *small* позначені синтетичністю. Пор. англ. *little- or less or lesser; littlest, least. Small refers to size, amount; degree; duration; small brevity*.

Поняття *Багато* та *Мало* позначаються не тільки однойменними одиницями. Існує ціле поле гетерогенних маркерів їх омовлення. Пор.: англ. *booklet, birdie, manysided, polysemy, multitude, minority, majority, numerous; a slice of bread, a tiny number of people, a fair amount of money, oceans of wishes, thousands of pardons, miles of roads, bushels of girls*. Семи «багато», «мало» реалізуються експліцитно: морфемами, словами, вільними та фразеологічними словосполученнями. Стабільним джерелом поповнення лексико-семантичної парадигми виступають, з одного боку, числівники, а з іншого, – слова міри та ваги, що генерується процесами детермінологізації вихідних термінів [2,3].

У корпусі англійських позначень *Багато*, *Мало* виокремлюється група одиниць з немаркованими (або майже немаркованими) у поверхневій структурі імпліцитними смислами, що притаманне пареміям в інтралінгвальних та інтерлінгвальних культурах. Пор.: англ. *Be swift to hear, slow to speak* – укр. *Говори мало, слухай багато, а думай ще більше*; англ. *A small rain lays great dust* – укр. *З малої хмари великий дощ буває*; укр. *Що занадто – то нездорово.* – англ. *More than enough is too much*; укр. *Де руки й охота, там скоро робота* – англ. *Many hands make light work*; укр. *Дитині дай волю, так сам підеш в неволю* – англ. *Too much love of the parent corrupts the youth*.

Номінаціям понять *Багато*, *Мало*, *Ніщо* притаманне явище спустошеності, деквантифікації. Це спостерігається в семантичній девіації суфікса *-less*, що генетично походить від *little* (точніше – компаративної форми *less*). У словах з морфемою *-less* десемантизується кількісне значення, скоріше позначається його відсутність. Пор. англ. *fearless, hopeless, homeless*. Семантична спустошеність та деквантифікація прослідковуються також у фразеологізмах з іншими одиницями, які зазвичай еволюціонують від предметного значення. Пор. англ. *Two heads are better than one, to miss a mile, thousands of pardons, inches of love, scruples of conscience, ells of beer, span of life, bushels of girls, fathoms deep in love, one in a thousand*; укр. *борода з лікоть, а ума з ніготь, пучок радості, купка осель, баняк розуму, тощо*.

Десемантизація кількісних одиниць спостерігається у скоромовках та курйозах типу англ. *An ounce of good life is better than a pound of pardon; Peter Piper picked a peck of pickled pepper; how many ifs go to a bushel? To make a pint measure hold a quart*. В англійській мові виокремлюється об'ємна парадигма лексичних конкретизаторів на позначення партитивності та збірності. Пор. англ. *a piece of chalk, a bit*

of bread, a cake of soap, a slice of lemon, a lump of sugar, a cake of soap, a sheet of paper, a bar of chocolate, a flock of birds, a flight of doves, a heard of cows, a team of horses, a bill of cotton, a crowd of people, etc. Спустошеність числівників спостерігається у прикладах типу англ. *To make both (two) ends meet; to be as cross as (two) dogs over one bone, when (two) Sundays meet together, to be in (two, twenty) different minds, to look two (nine)ways for Sunday, to be like (two) peas, as drunk as (seven) lords* [4].

Лексеми *little, few, much, many* на синтаксичних просторах англomовного дискурсу представлені різними частинами мови, що детермінується семантичним навантаженням та синтаксичною позицією. Пор. англ. *He knows a little of everything, after a little you will feel better, from little up he has made a less of reading. Less did he think of little ones? Will you come a little way with me?* До архаїчних структур тяжіють словосполучення типу *many a man, many a story*, тощо.

Актуальність номінацій *Багато, Мало* об'єктивується їх наявністю у:

- списках етимологічних дублетів *far – father, further – farthest, furthest; late – later, latter – latest, last; little – littler, less, lesser – littlest, last;*
- семантичній девіації, у сплесках десемантизації (*hopeless, homeless*);
- конвертованих структурах *much ado about nothing; in one's terms;*
- парадигматичних рядах квантитативного наповнення (*furthermost, so much the more, all the more*);
- епідигматичних конструкціях (афіксація, словоскладання, конверсія);
- неочікуваних курйозах, плеоназмах типу (*gentlemostest, orangemostest, the little small quantity*).

Перспективним вважаємо вивчення шкалярних посередників із семами «middle», «more», статусу переліку як чинника омовлення, денотатів у їх тенденціях до десемантизації складників мовного поля кількості. Епідигматичні тенденції номінацій *Ніщо, Дещо, Щось* об'єктивують дієвість лінгво-когнітивних процесів у модусах мови та мислення. Слова виникають, зникають, модифікуються, спустошуються, еволюціонують, інволюціонують, змінюють паспортизацію, набувають функції метазнаків, створюють кластери неологізмів. Концептуалізація знань відбувається засобом ословлення результатів пізнання. Концепти розпізнаються за допомогою слів, а

силу слова, його потенції, доречності використовують майстри слова, поети. Пор. укр.

На що пішли мої літа?
Туди ніщо не долетить,
А всіх нуртує, всіх кортить,
В ніщо пішли мої літа.

А й правда,
Крилатим ґрунту не треба,
Землі немає,
То буде небо.

З нічого вийшла ніщота,
Марнота марна всіх марнот,
Банкрот уславлених щедрот.

(Л.Костенко)

(І. Драч «Сізіфів меч»)

Висновок. Багато є таємниць у світі, а серед них – мова, яка вивищує людину над світом, робить її нездоланною. Мова – найбільший духовний скарб, в якому народ виявляє себе творцем, передає нащадкам свій досвід і мудрість, перемоги і славу, культуру і традиції, думи і сподівання. Мова як гетерогенне явище потребує глибокого осмислення, комплексного підходу до наукового її буття. До лінгвальних таїн тяжіє і явище лакунарності забутих або непізнаних феноменів, що в перспективі є «вічним двигуном» нових відкриттів, до яких тяжіє і проблема *Ніщо*.

Література

1. **Швачко С.О.** Навчити вчитися! / Світлана Олексіївна Швачко. – Посібник. – Вінниця: Нова Книга, 2006. – 136 с.
2. **Швачко С.О.** Языковые средства выражения количества в современном английском, русском, украинском языках / Світлана Олексіївна Швачко. – К.: ВШ, 1981. – 143 с.
3. **Швачко С.О.** У царині номінативних та комунікативних одиниць / Світлана Олексіївна Швачко. – Суми: СумДУ, 2010. – 168 с. (Збірник наукових праць).
4. Webster's New World Dictionary. – USA, 1959. – 632 p.
Швачко, С.О. Ословлення аксіологічних парматерів денотатів на матеріалі англomовного дискурсу [Текст] / С.О. Швачко, О.А. Шуменко// Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. – 2015. – Т 3 (304) – С. 115-120